

Література

1. Антонюк О. Мовні анормативи в текстах юридичного характеру. *Граматичні читання – XII: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції (11–12 травня 2023 року)* / Донецький нац. ун-т імені Василя Стуса; наук. ред. А. Загнітко. Вінниця: Твори. 2023. С. 11–15.
2. Гарбар І. В., Гарбар А. І. Граматичні анормативи у професійному мовленні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2022. Вип. 58. С. 41–44.
3. ДСТУ 2732:2023. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. Відповідає офіційному тексту. На заміну ДСТУ 2732:2004. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2024. 28 с.
4. Куляс П. П. Типологія помилок: підручник-монографія. Київ: Вид. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 464 с.
5. Лаган С. П. Типові помилки під час укладання документів. *International Forum: Problems and Scientific Solutions*. URL: <https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6c2e10c3-947d-4c76-86a5-07bf33705586/content>
6. Пентиліук М. І., Попова О. А. Граматично правильне мовлення як основа запобігання комунікативній девіантності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Острог: Вид. НаУОА, 2017. Вип. 68. С. 124–131.
7. Шевчук С. Українське ділове мовлення: навчальний посібник / 6-те вид., випр. і допов. Київ: Алтера, 2008. 301 с.
8. Шитик Л. Типові граматичні помилки в мовленні претендентів на державну службу. *Філологічний часопис*. 2019. Вип. 1. С. 156–164.

Олена Білецька
(м. Вінниця)

МОРФОЛОГІЧНІ ЗМІНИ ІМЕННИКІВ У СКЛАДІ СУБСТАНТИВНИХ ТРИКОМПОЗИТИВ У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Словоскладання є одним із найдавніших та водночас найпродуктивніших способів словотвору в німецькій мові. Утворення нових іменників шляхом поєднання кількох основ не лише розширює лексичний склад мови, але й відображає важливі семантичні процеси, що характеризують її розвиток на різних історичних етапах. Особливий інтерес у цьому контексті становлять багатокомпонентні композити, зокрема трикомпозиitivi, що демонструють складність та динамічність словотвірних процесів у німецькій мові. Поодинокі приклади таких лексичних одиниць зафіксовані вже в давньовірхньонімецькому періоді [1, с. 47–48]. Однак їхній системний характер стає очевидним лише в наступних періодах розвитку мови

[3, с. 515], що свідчить про еволюцію словотвірних моделей, починаючи з середньовісньонімецького періоду. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибшого розуміння морфологічних механізмів, що лежать в основі творення трикомполітів, а також виявлення закономірностей змін у граматичних категоріях, які відбуваються під час переходу вільних іменників у складні слова.

Отже, об'єктом пропонованого дослідження є субстантивні трикомполіти в середньовісньонімецькій мові. Предмет дослідження – морфологічні зміни іменників у складі зазначених одиниць, зокрема зміни граматичного роду та відміни, порівняно з відповідними вільними іменниками. Корпус матеріалу дослідження складають 364 лексичні одиниці.

Морфологічні характеристики складних іменників, зокрема їхня приналежність до граматичних категорій (рід, число, відміна), визначаються виключно другим безпосереднім складником (основним словом) комполітів. Тому був проведений детальний аналіз цього компонента з метою виявлення спільних і відмінних рис відповідних іменників у складі трикомполітних комполітів та в їхньому вільному вживанні. Результати аналізу засвідчили наявність морфологічних змін других безпосередніх складників трикомполітів, що значною мірою обумовлено процесами ізоляції лексичних одиниць у складі комполітів [2, с. 6–7].

Аналіз морфологічних особливостей основного слова трикомполітів та відповідних іменників у їхньому самотійному вживанні показав, що основними способами виділення іменників у складі трикомполітів є уточнення або зміна граматичного роду або відміни.

У середньовісньонімецькій мові уточнення граматичної категорії роду або відміни іменників у складі субстантивних трикомполітів відбувається у випадках, коли іменник у самотійному вживанні має дублетні форми відповідних граматичних категорій.

За даними лексикографічних джерел, зафіксовано 10 випадків уточнення відміни іменників: серед них 7 іменників належать до жіночого роду, 3 – до чоловічого, випадки уточнення відміни іменників середнього роду не виявлено, напр.: іменник *bône stswf.* 'біб, квасоля' визначається у словнику як іменник жіночого роду сильної або слабкої відміни, а трикомполіт *vast-muos-bône swf.* 'пісна страва з бобів, квасолі' належить до слабкої відміни; іменник *habere haber swstm.* 'овес' є іменником чоловічого роду слабкої або сильної відміни, а трикомполіт *naht-selde-haber swm.*

‘овес для коней тих, хто залишається на ніч’ визначається як іменник слабкої відміни.

Уточнення граматичного роду іменників простежується у 15 випадках, пор.: іменник *arbeit (arebeit) stfn.* визначається у словниках як іменник сильної відміни жіночого або середнього роду, причому у складі трикомпозита *wîn-gart-arbeit stf.* ‘робота на винограднику’ його рід уточнюється як жіночий; рід іменника сильної відміни *gëlt stnm.* ‘гроші’ може бути як середнім, так і чоловічим, у складі трикомпонентних іменників *burc-rëht-gëlt stn.* ‘гроші за право громадянства’, *kirch-tac-gëlt stn.* ‘податок, оброк, який сплачували жінки господині жіночого дому під час кірмесу, ярмарки, народних гулянь (пов’язаних із освяченням храму, церкви)’, *lîp-dinc-gëlt stn.* ‘довічна рента’, *wîn-gart-gëlt stn.* ‘податок на виноградарство’, *wîn-kouf-gëlt stn.* ‘гроші за продаж вина’ він уточнюється як середній.

У словниках зафіксовано також два іменники, які у складі субстантивних трикомпозитів уточнюють як граматичний рід, так і відміну. Так, іменник *gürtel stm. stswf. stn.* ‘пряжка, застібка’ визначається як іменник сильної відміни чоловічого роду, сильної або слабкої відміни жіночого роду або сильної відміни середнього роду, трикомпозиті *hent-schuoch-gürtel swm.* ‘пряжка, застібка рукавиці’ при цьому визначається як іменник чоловічого роду слабкої відміни. Іменник *wëlf wëlfe stswmn.* ‘вовк’ належить до сильної або слабкої відміни чоловічого або середнього роду, у складі трикомпонентного іменника *erbe-helle-welf stm.* ‘породження пекла (термін на позначення римського імператора)’ його відміна уточнюється як сильна, а рід – чоловічий.

Зміна граматичного роду або відміни іменника очевидно пов’язана з його переосмисленням та свідчить про те, що з семантичної позиції це не просто структурно переоформлений іменник, а інше слово, пор.: іменник *brust stf.* ‘груди’ визначається як іменник сильної відміни жіночого роду, тоді як лексикалізований іменник *arm-brust stn.* ‘арбалет’ належить до сильної відміни середнього роду, напр.: *krap-arm-brust stn.*, *rücke-arm-brust stn.*, *stëgef-arm-brust stn.*, *winden-arm-brust stn.* ‘різновиди арбалетів’.

Проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що внаслідок семантичного переосмислення трикомпозитів відбуваються певні морфологічні зміни у їхньому складі, порівняно з вільними лексемами.

Література

1. Henzen W. Deutsche Wortbildung. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1965. 314 S.

2. Paul H. Deutsche Grammatik: in 5 Bdn. 2. Aufl. Halle (Saale): Niemeyer, 1955. Bd. V: Wortbildungslehre. 142 S.

3. Wilmanns W. Deutsche Grammatik. Gotisch, Alt-, Mittel- und Neuhochdeutsch. Berlin; Leipzig: Walter de Gruyter, 1930. 2. Abteilung: Wortbildung. 671 S.

Ольга Бойко
(м. Ерзурум, Туреччина)

КОНЦЕПТ «ХОЛОД / ТЕПЛО» В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ФЕНТЕЗІ (КОРПУСНИЙ ПІДХІД)

В українському літературознавстві майже відсутні дослідження концепту «тепло», субконцептом якого є концепт «холод», який втілює відсутність тепла. Пошук сучасних літературознавчих або лінгвістичних студій, присвячених дослідженню вказаних концептів, дав у результаті в українськомовному академічному просторі лише статтю О. Пригодій, присвячену дослідженню концепта «тепло» у творах Т. Прохаська [10]. Наявні також дослідження сенсорних концептів у цілому (О. Мельничук, Н. Яременко). Тому вважаємо актуальним дослідити лексичне втілення цих концептів у сучасному українському фентезі.

З метою дослідження концептуальної картини світу сучасного українського фентезі (2000 – сьогодення) нами було створено на вебсторінці Корпусомат, яка працює в межах проекту Clarin [14] власний корпус текстів, який продовжуємо поповнювати. На жаль, технічні проблеми функціонування сайту не дають змоги наразі додавати нові тексти, але цю проблему ми плануємо вирішити майбутнім переносом корпусу на платформу Sketch Engine. До корпусу увійшли як повнотекстові романи, так і тексти-мініатюри з сайтів «Літавиця» і «Зоряна фортеця». Наразі в корпусі наявні 400 текстів і 3 427 319 токенів (див. рис. 1.)

Рис. 1

MY CORPORA

Show10items

Search:

Name	Number of texts	Number of tokens	Status	Language	Actions
Ukr fantasy 2000-2024	400	3427319			Edit Delete